ОСВІТНІ СИСТЕМИ ТА ІНСТИТУЦІЇ

УДК 37.018.1

Komunikacja międzykulturowa w kontekście komunikowania się w rodzinie

Elżbieta Kornacka-Skwara

У статті розкрито умови міжкультурної комунікації. Системна засада циркулярності, спричинена взаємовпливом членів родини, визначає важливість міжкультурної комунікації як для її ініціатора, так і для інших учасників. Згідно з системною концепцією, члени родини, перебуваючи у процесі інтеракції, виходять на новий творчий рівень, який не є сумою якостей членів родини. Статтю присвячено аналізу якостей окремих членів родини в контексті родинної системи, до якої вони належать. Дослідницька концепція, яка лягла в основу статті, базується на системній теорії. Зроблено припущення, що характер міжкультурної комунікації залежить від походження родини.

Ключові слова: сім'я, комунікація, культура, міжкультурна комунікація.

Rozważając problematykę komunikacji międzykulturowej często szukamy jej uwarunkowań, przyglądamy się jej przejawom i sprawdzamy, jakie strategie działania poprawiają jej efektywność. Warto tez zwrócić uwagę na jej powszechność – szczególnie w dobie globalizacji. Twórcami i uczestnikami komunikowania międzykulturowego jesteśmy – a z pewnością możemy być – my wszyscy. Wydaje się zatem zasadne przeanalizowanie z jakim potencjałem wkraczamy na teren komunikowania się międzykulturowego. Podstawowym źródłem wszystkich naszych zasobów – w tym komunikacyjnych – jest rodzina.

Możliwości rozpatrywania wzajemnych związków i zależności między rodziną a kulturą, komunikowaniem się w rodzinie a komunikowaniem międzykulturowym daje koncepcja systemowa, zgodnie z którą rodzina jest systemem, oddzielonym od pozostałych (systemów szerszych społeczności, krajów, narodów) granicami półprzepuszczalnymi, czyli takimi, które umożliwiają wymianę energii między nimi nawzajem. Zakłada się, że rodzina jest systemem żywym, tzn. takim, którego istotą funkcjonowania jest przepuszczalność a nie zamknięcie granic. Można zatem postawić pytanie, czy istnieje związek – a właściwie, jaki istnieje związek między komunikowaniem się w rodzinie a komunikowaniem się międzykulturowym? Czy sposoby komunikowania się międzykulturowego mogą być odzwierciedleniem naszych sposobów komunikowania się w rodzinie? Jakie może być praktyczne zastosowanie

wiedzy o związkach miedzy komunikowaniem się w rodzinie a komunikacją międzykulturową?

Wspólnym terminem dla komunikowania się w rodzinie i międzykulturowego jest pojęcie komunikacji.

Komunikacja

Pojęcie komunikowania zostało bardzo obszernie opisane w literaturze psychologicznej. W szerokim znaczeniu – komunikowanie to wymiana energii (np. informacji, postaw, emocji, idei) z uwzględnieniem wszystkich narządów zmysłów, bądź przekazywanie i odbiór informacji między osobami uczestniczącymi w tym procesie, nawet, jeśli odbiór informacji był inny niż intencja nadawcy. Możemy też przyjąć że ludzie komunikują się zawsze. Jeśli nie jesteśmy stroną w procesie komunikowania to i tak możemy odbierać komunikaty pochodzące od innych osób. Ponadto, komunikaty te będą przez nas nie tylko «rejestrowane», ale będą wywierały na nas wpływ (np. przechadzka nocą w parku i bycie świadkiem bójki, spowoduje nie tylko to, że «zarejestrujemy» to darzenie, ale również zrozumiemy je jako potencjalnie zagrażające dla nas i w przyszłości nie wybierzemy się nocą na przechadzkę po parku).

Ze względu na rodzaj nośnika informacji możemy podzielić komunikaty na słowne (słowa w formie mówionej, pisanej) i bezsłowne (mimika, gesty, postawa ciała, dystans, ubiór, milczenie, obrazy, dźwięki czy też sygnały elektryczne albo fale radiowe). Jeśli chodzi o komunikaty słowne informacja przekazana jest za pomocą treści wypowiedzi (dobór wyrazów, trafność nazewnictwa, czytelność słów, poprawność pisowni, składni, oprawa graficzna), jak również za pomocą sposobu mówienia (ton, tempo, akcent, przerwy, modulacja).

Komunikowanie się jest rzeczywistością ludzką w znaczeniu nie tyle wymiany informacji, ile wymiany myśli, wartości i swojej podmiotowości. «(…) grupa ludzi, społeczeństwo lub kultura są podmiotami komunikującymi się ze sobą» (Cherry, 1978, s. 4; za: Domachowski, 1991, s. 129). Komunikowanie się jest warunkiem naszego życia – nie można żyć, nie komunikując się. (…) Satysfakcjonujące komunikowanie jest niezbędne dla naszego zdrowia nie tylko psychicznego, ale i fizycznego (Domachowski, 1991, s. 129).

Procesy komunikowania się są istotnymi wyznacznikami tzw. kompetencji społecznych; mogą one być traktowane jako przejaw behawioralnego aspektu kompetencji społecznych (por. Smółka, 2008), rozumianych jako umiejętność sprawnego zarządzania sobą i będących warunkiem wysokiej skuteczności interpersonalnej (Smółka, 2008, s. 15). Sama skuteczność kompetencji społecznych zależy nie tylko od treningu, ale i od cech osobowości, temperamentalnych (wpływających na poziom motywacji), oraz inteligencji (por. Matczak, 2001, s. 32). Kompetencje te są ważne w miejscu pracy, w kontaktach w zróżnicowanych organizacjach oraz wszystkich zachowaniach społecznych. «Kompetencje społeczne to zdolność do generowania

zachowań społecznych, które umożliwiają i ułatwiają inicjowanie i podtrzymanie pozytywnych kontaktów interpersonalnych (Smółka, 2008, s. 27). Poziom tych umiejętności zależy od rodzaju intensywności i efektywności treningu społecznego, rozumianego jako «przebywanie w naturalnym środowisku, w codziennych sytuacjach w rodzinie szkole pracy, jak również, jako oparty na specjalnych oddziaływaniach szkoleniowych (Smółka, 2008, s. 37).

Można wiec stwierdzić, że same procesy komunikowania się (style, strategie, umiejętności) będą wynikiem oddziaływań zarówno naturalnych jak i specyficznych. Najsilniejszą siłę oddziaływania w środowisku naturalnym człowieka ma rodzina.

Rodzina – powszechna i obowiązkowa szkoła komunikowania.

W definicjach rodziny podkreśla się fakt, że jest ona podstawą życia społecznego. Jednocześnie – w tym kontekście zwraca się uwagę na specyfikę życia rodzinnego – jest to struktura oparta na głębokich więzach miłości, wierności i zaufania. Tak funkcjonująca rodzina jest wzorem dla pozostałych społeczności, instytucji i organizacji. Współczesne rodziny mają do zrealizowania niezmiennie te same cele: tworzyć przez osoby dojrzałe uczuciowo i charakterologicznie wspólnoty oparte na wierności, ofiarności, dużej kulturze, oraz wzajemnym głębokim zaufaniu i miłości (Wielgus, 2001, s. 16).

W procesie komunikowania wszystkie wymienione elementy odgrywają rolę w zrozumieniu komunikatów i wzajemnym porozumieniu się osób. Sposób porozumiewania się w rodzinie jest podstawową charakterystyką każdego systemu rodzinnego. Odzwierciedla specyficzne właściwości rodziny, ponieważ każda rodzina ma swoiste cechy komunikacji i czynniki warunkujące jej skuteczność. «Każdy z nich inaczej przejawia się u poszczególnych członków rodziny i ma swój wpływ na ostateczny kształt komunikacji w rodzinie, dlatego nie ma dwóch tak samo komunikujących się systemów rodzinnych» (Grygielski, 1994, s. 68). Swoistość komunikacji w rodzinie jest szczególnie widoczna, gdy uwzględnimy fakt, że w rodzinie przede wszystkim komunikujemy uczucia i relacje z bliskimi. Członkowie rodziny to połączone ze sobą, na swój sposób podobne, choć nie identyczne światy. Każdy z nas «żyje jakoby w swoim świecie. Przez pryzmat własnego świata każdy patrzy na drugiego człowieka, na jego zachowanie, wypowiedzi. Ten świat chce przekazać innym» (Ryś, 1998, s. 136).

Mimo odrębności poszczególnych członków rodziny, «świat» danej rodziny jest najbardziej jednorodny; zróżnicowanie jest coraz większe, jeśli porównamy «światy» różnych rodzin, «światy» społeczności, «światy» narodów, kultur, itd.

Niezmiernie istotnym czynnikiem, biorącym udział w komunikowaniu się, a mającym szczególne znaczenie w komunikowaniu się rodzinnym ma kontekst. Rozumiemy przez pojęcie kontekstu «to wszystko, co wpływa na komunikowanie się a co normalnie nie musi być wypowiedziane otwarcie» (de Barbaro, 1999, s. 58). To kontekst powoduje, że zmieniamy zachowanie, reguły i role w różnych sytuacjach i

kontaktach z innymi. Sam zaś kontekst zależny jest od wzorców społecznych i czynników kulturowych (de Barbaro, 1999, s. 58). Im bardziej podobne rozumienie i znajomość kontekstu, tym większe prawdopodobieństwo wystąpienia udanej komunikacji. Jednym z przejawów kontekstu rodzinnego jest atmosfera rodziny. To, jak członkowie rodziny czują się w swoim otoczeniu, wpływa na ich chęć utrzymywania kontaktów i zacieśniania więzów, lub przeciwnie – na chęć izolacji lub dystansu.

W przestrzeni rodzinnej należy pamiętać o istnieniu metakontekstu. O ile kontekst umożliwia spojrzenie na cały obraz, o tyle metakontakst pozwala na dotarcie do «tajnej wiedzy» (de Barbaro, 1999, s. 58). Dzięki niemu dowiadujemy się jakie osobiste znaczenie dla rozmówców ma zdarzenie («cały obraz»), które każdy z nich podobnie zrozumiał. Np. mąż zostawiając brak porządku w sypialni, sprowokował ostrą wymianę zdań z żoną. Kontekst tego zdarzenia mógł być następujący: *żona uporządkowała dziś sypialnię, zależało jej na utrzymaniu efektu swojej pracy*. Metakontekst: *pogląd męża, na temat roli kobiety w domu, jako osoby odpowiedzialnej za utrzymanie czystości i porządku*. Uwzględnienie kontekstu i metakontekstu najdobitniej potwierdza tezę o permanentnym komunikowaniu się między osobami.

O ile łatwo zwrócić uwagę na przekaz treściowy, podczas którego analizujemy treść wypowiedzianych słów, o tyle trudniejszy wydaje się być metakomunikat, czyli ten poziom przekazu, który mówi o relacji między rozmówcami. «Informacyjna treść jest oddzielona od informacji o relacji między osobami» (de Barbaro, 1999, s. 60). Możemy zareagować na metakomunikat w następujący sposób:

a. potwierdzić go – co otwiera drogę akceptacji i samorozwojowi;

b. odrzucić go – co powoduje doświadczenie braku akceptacji, ale też pozwala na dystans i refleksję;

c. zdyskwalifikować go – co oznacza zanegowanie prawa naszego rozmówcy, do definiowania siebie samego (de Barbaro, 1999, s. 60).

Sposób w jaki porozumiewają się członkowie rodziny jest tworzywem więzi i oddziaływania wzajemnego osób. «Na tle tych relacji następuje formowanie się społecznej oraz indywidualnej tożsamości partnerów komunikacji. Adekwatna reakcja na treść komunikatu – w postaci zaaprobowania jej, bądź zanegowania, świadczy o zapoznaniu się z nią oraz z ogólną intencją wypowiedzi. Ponieważ wypowiedź jest przejawem autoprezentacji nadawcy, dlatego każda adekwatna reakcja na nią stanowi potwierdzenie dla niego jako osoby, umożliwiając mu kształtowanie poczucia własnej wartości» (Danziger, 1976, s. 139; za: Grygielski, 1994, s. 71). Gdy dochodzi do dyskwalifikowania partnera, oznacza to zablokowanie jego możliwości autoprezentacji i skłania do minimalizowania wzajemnego kontaktu.

Fakt, iż musimy się komunikować wskazuje na nasze wyposażenie niezależne od nas (wrodzone), w znaczeniu, umożliwiające nam podjęcie procesu komunikowania. Fakt, iż różnimy się w zakresie skuteczności komunikowania wskazuje, że możemy

uczyć się komunikowania. Nie wystarczy mieć język żeby mówić, a uszy żeby słyszeć – innymi słowy niezbędne wyposażenie z którym się rodzimy to początek naszej przygody z komunikowaniem.

Rozwijanie możliwości komunikowania odbywa się przez całe życie, najintensywniej w okresie dzieciństwa, a to oznacza, że w kontakcie z osobami znaczącymi, którymi są najczęściej ojciec i matka. Podstawą naszego uczenia się jest doświadczenie w którym mieliśmy swój udział (celowo lub przypadkiem, świadomie lub nie itp.). W rodzinie – jako jedynym środowisku życia człowieka, jest możliwość funkcjonowania w relatywnie jednolitym środowisku. Oznacza to, że dziecko wzrastając w rodzinie ma szansę «zanurzyć się» w spójnym przekazie pochodzącym od jego rodziny. Innymi słowy rodzina jest potencjalnie jedyną spójną i wyodrębnioną przestrzenią w której kształtują się kolejne pokolenia. «Bardzo ważne w procesie komunikacji jest to, że środowiska partnerów interakcji w pewnym zakresie się pokrywają. (…) Wspólne doświadczenia – to kwestia życia w tym samym otoczeniu, w małej grupie społecznej (np. rodzinie), w tej samej społeczności czy tej samej kulturze. Im mniej tych wspólnych punktów, tym mniejszy zakres pokrywania się środowisk. Ponieważ owe środowiska w poważnej mierze determinują proces kodowania i dekodowania, zatem, im w mniejszym stopniu pokrywają się ze sobą, tym większa możliwość nieporozumień w komunikowaniu» (Domachowski, 1991, s. 132).

W rodzinie występuje jeszcze jeden ważny czynnik wpływający na procesy komunikowania. Jest nim czas oddziaływania. Dziecko od samego swojego początku, jeszcze przed urodzeniem komunikuje się zgodnie z wzorcami, regułami i stylami panującymi w danej rodzinie. Jeśli przyjmiemy, że w warunkach polskich dzieci przebywają w rodzinie do co najmniej 18 r.ż. to nie możemy jednocześnie przypuszczać, że na dziecko oddziałują sposoby komunikowania się rodziny tylko przez kilka pierwszych lat życia. Z pewnością zmienia się intensywność wzajemnych wpływów członków rodziny, ale nie zmienia się środowisko rodzinne tych wpływów. W ciągu życia zmieniamy środowiska związane z instytucjonalną opieką i kształceniem (to najistotniejsze płaszczyzny pozarodzinnego funkcjonowania), przechodzimy z instytucji przedszkolnych, poprzez szkołę podstawową, gimnazjum, szkołę średnią – ale przez cały ten okres wychodzimy i wracamy do tej samej rodziny (choć nie identycznie przez kilkanaście lat funkcjonującej). Będąc pod wpływem instytucji pozarodzinnych również widzimy ich pewna zmienność (np. zmienia się skład osobowy wewnątrz instytucji lub w kolejnych instytucjach, zmienia się ich miejsce, zmieniają się w nich osoby znaczące, role, i reguły). W przypadku rzeczywistości rodzinnej większość zmian nie ma miejsca, a istnieją te, których zadaniem jest utrzymanie trwałości systemu rodzinnego.

Dzięki trwałości środowiska rodzinnego oddziaływanie jego ma specyficzny charakter. Badania pokazują, że dziecko komunikuje się z otoczeniem jeszcze przez urodzeniem. Zaraz po przyjściu na świat, rozpoznaje głos matki i odbiera jej komunikaty. Sam noworodek, komunikuje się na razie za pomocą komunikatów niewerbalnych (głównie płaczu – różne jego zabarwienia informują o potrzebach

dziecka) (Bee, 2004, s. 110). Matka, porozumiewa się z dzieckiem za pomocą komunikatów werbalnych i niewerbalnych (np. mimiki, dźwięków i kontaktu fizycznego). W okresie niemowlęctwa poszerza się wachlarz umiejętności komunikowania niewerbalnego (np. uśmiech), również głużenie czy gaworzenie dźwiękonaśladowcze, np.»kiedy gaworzą z intonacją wzrastającą na końcu dźwięków, oznacza to chęć zwrócenia uwagi i wymaga reakcji; intonacja opadająca nie ma takiego znaczenia» (Bee, 2004, s. 149). Przełom w doskonaleniu procesu komunikowania się następuje ok. 10 miesiąca: «używanie znaczących gestów, ograniczenie gaworzenia do zestawu dźwięków słyszanego języka, naśladowcze zabawy gestami i pierwsze rozumienie pojedynczych słów. Wygląda na to jakby dziecko zrozumiało proces komunikacji i zamierzało porozumiewać się z dorosłymi» (Bee, 2004, s. 150). W kolejnych miesiącach następuje eksplozja nazewnictwa, i zazwyczaj w pierwszej kolejności dzieci używają rzeczowników (nazwy ludzi i przedmiotów), a następnie wyrazów opisujących działanie. W przypadku dzieci w okresie 2–6 lat gwałtowny rozwój języka związany jest ze stymulacją ze strony otoczenia.

Sposób komunikowania się jest wskaźnikiem tego jak funkcjonuje rodzina, jaka jest w niej atmosfera, a przede wszystkim, jak przebiegają w niej procesy wychowawcze. Stąd też jej podstawowa rola w przekazie międzypokoleniowym postaw, norm i wartości.

Kultura i komunikowanie międzykulturowe

Termin «kultura» może być bardzo szeroko rozumiany; «opisuje całość funkcjonowania człowieka: jak się zachowuje, jak ubiera, w co wierzy, a przede wszystkim jak porozumiewa się z innymi ludźmi» (Grzymała-Moszczyńska, 2000, s. 17). Siuram i Cogdell (1976, za: Mikułowski Pomorski, 1999, s. 11) zwracają uwagę, że jest to «akt rozumienia i bycia rozumianym przez audytorium o innej kulturze». Tak więc na komunikację międzykulturową składają się kompetencje komunikacyjne i wiedza o komunikowaniu się w różnych kulturach. Kultura rozumiana jest również wielorako i istnieje wiele jej definicji. Np. Hall twierdzi, że «umysł to zinternalizowana kultura (…) Jest zbiorem sytuacyjnych modeli zachowań i sposobów myślenia. W procesach międzyludzkiej komunikacji następuje internalizacja modeli, choć człowiek jest, par excellence, organizmem budującym modele (Hall, 1984, za: Mikułowski Pomorski, 1999, s. 35). Rozważając zaś uwarunkowania komunikacji międzykulturowej, należy zaznaczyć ich różnorodność. Istotnym z punktu widzenia omawianych związków między komunikowaniem się w rodzinie i komunikowaniem międzykulturowym jest przytoczenie pojęcia «pierwotnego poziomu kultury». Jest to obszar nieuświadomiony, związany ze sposobami, umiejętnościami komunikowania się nabytymi w procesie socjalizacji, który przechodzimy, dostosowując się do własnego otoczenia (Mikułowski Pomorski, 1999, s. 16). «Każdy człowiek posiada swój niewerbalny program komunikacyjny zwany pierwotnym poziomem kultury (Mikułowski Pomorski, 1999, s. 17). Hall (1986) kładzie nacisk na to, że «nawet dobra znajomość słów i gramatyki nie zapewni dobrej komunikacji; konieczna jest znajomość ogólnych zasad zawartych w

treściach kultury, które nie są wyrażone wprost, lecz przyswojone w procesie uczenia się życia w społeczeństwie (Mikułowski Pomorski, 1999, s. 16).

Ze względu na udział partnerów i kontekst komunikacyjny można wyróżnić (za: Mikułowski Pomorski, 1999):

– komunikację poprzezkulturową, tj. komunikację różnych grup wewnątrz jednej kultury narodowej (cross-cultural communication);
– komunikację pomiędzykulturową, między osobami pochodzącymi z różnych kultur narodowych lub etnicznych (inter-cultural communication), np. doświadczamy jej podczas kontaktów zagranicznych przy okazji wakacji, wycieczek, spotkań z obcokrajowcami u znajomych bądź na uczelni. Jej charakter jest zazwyczaj interpersonalny;
– komunikację międzynarodową (international communication), polegająca na kontakcie między instytucjami należącymi do różnych kultur narodowych. «Szczególnym przypadkiem tej komunikacji są zagraniczne media, które niosąc wartości obcej kultury, docierają do danego społeczeństwa, a ich treści spotykają się z wartościami jego kultury» (Mikułowski Pomorski, 1999, s. 13).
– komunikacje globalną (global communication), rozumianą jako aspekt komunikacji międzynarodowej (Mikułowski Pomorski, 1999, s. 11).

Interesujące w kontekście podjętych rozważań jest doprecyzowanie pojęcia cross-cultural communication. Porozumiewanie się poprzezkulturowe charakteryzuje wszystko to, co znajduje się wewnątrz kultury. Mówi o podobieństwach i różnicach wewnątrz kultury, które mają związek z procesami komunikowania się między grupami, wewnątrz tej kultury. W komunikacji wewnątrzkulturowej analizowane są cechy charakterystyczne dla danej zbiorowości, uformowanej w danej kulturze. Ten typ komunikacji stanowi «wartościową, a nawet konieczną bazę do studiowania komunikacji międzykulturami (Biernatzki, 1995, za: Mikułowski Pomorski, 1999, s. 12).

Badania w tym obszarze mają na celu poznanie i określenie różnic «dzielących w jednym społeczeństwie ludzi wywodzących się z różnych zbiorowości i grup społecznych. Ludzie ci są członkami podkultur klasowych lokalnych pokoleniowych organizacyjnych czy grupowych. (…) komunikacja ta zwykle dokonuje się na poziomie interpersonalnym» (Mikułowski Pomorski, 1999, s. 12).

Współczesne orientacje antropologiczne zwracają uwagę na rolę, jaką w komunikacji międzykulturowej odgrywają wczesna socjalizacja i oraz tzw. wzorce osobowe. Traktowanie kultury jako produktu nauczania przygotowującego do życia w społeczeństwie oraz zwracanie uwagi na to, że kultura kształtuje się procesach wczesnej socjalizacji to koncepcja tzw. podejścia socjalizacyjnego, prezentowanego przez M. Mead. Kształtowanie się kultury zależne od wzorców osobowych i istnienie dominującego typu konfiguracji osobowościowej, będącej modelem dla pozostałych jednostek to podejście R. Benedict (za: Mikułowski Pomorski, 1999, s. 25). Obydwa zwracają więc uwagę na znaczenie relacji, wzorców i cech osobowych w grupach, jako źródeł w kształtowaniu się kultury.

Kolejnym pojęciem, które występuje w analizach komunikowania międzykulturowego są kompetencje międzykulturowe. Jest to uwzględnienie wiedzy, stylu życia, poglądów specyficznych dla danej kultury, w procesach komunikowania. Na kompetencje międzykulturowe składają się:

1. wiedza o kulturze danej społeczności, umiejętność jej zdobywania i wykorzystania;
2. krytyczna świadomość kulturowa i obywatelska (Bandura, 2007, s. 62).

Jeśli przyjmiemy, że poziom kompetencji interkulturowej zależy od wiedzy, umiejętności, doświadczeń i osobowości (por. Aleksandrowicz-Pędich, 2009, s. 136), to miejscem kształtowania się wymienionych czynników jest – w większym lub mniejszym – stopniu rodzina.

Kultura każdego człowieka wynika z przebytych przez niego procesów socjalizacji. Czynnikami, które w tych procesach odgrywają istotną rolę dla źródeł kultury są: język, grupa narodowa, etniczna, religijna, rodzina, grupa płci, klasa społeczna, zawód, organizacja lub instytucja, media (Mikułowski Pomorski, 1999, s. 41). Podmiotem kultury jest zarówno naród, jak i państwo, organizacje, grupy rówieśnicze, zawodowe, seksualne itp. W myśl tego rozumienia, podmiotem kultury jest również grupa rodzinna.

Podsumowanie i zakończenie.

Mamy więc do czynienia z rodziną jako źródłem kształtowania się kultury, miejscem w którym uczymy się wzorców komunikowania i reagowania na elementy tworzące kulturę. Również w rodzinie doświadczamy permanentnego treningu związanego z różnorodnością ról, wartości oraz sposobów radzenia sobie. Przynależność do grupy rodzinnej wyznacza pierwotne, podstawowe znaczenie *«my»* oraz *«inni»* (również w koncepcjach socjologicznych – pojęcie *grupy własnej* oraz *grupy obcej*). Ma ono związek z poczuciem (potrzebą) identyfikacji. Wydaje się że rodzaj zabarwienia tych pojęć rozpoczyna kształtować się w pierwszym środowisku życia człowieka, w podstawowej dla niego grupie jaką jest rodzina. Zgodnie z mechanizmami transmisji międzypokoleniowej nasza percepcja zdarzeń oraz sposoby ich interpretowania i odpowiedzi są związane z tym, jak osoby dla nas znaczące funkcjonowały w kontekście owych sytuacji. «W rozwoju stylów komunikacji społecznej szczególną funkcję pełni transmisja międzypokoleniowa» (Rostowska 2002, s. 136). Nie polega ona na biernym odzwierciedleniu zachowań komunikacyjnych, ale na uwzględnieniu w osobistych skryptach poznawczych wzorców komunikacyjnych przejętych od innych osób i własnych doświadczeń.

«Tak jak można mówić o indywidualnym stylu komunikacji osób porozumiewających się, tak dzięki mechanizmom naśladownictwa, modelowania identyfikacji może mieć miejsce kształtowania się grupowych stylów komunikowania się typowych dla danej kultury, narodu, grupy społecznej, w tym szczególnie rodziny» (Rostowska 2002, s. 136).

Zasadne jest zatem traktowanie komunikowania w rodzinie jako ważnego elementu wpływającego na umiejętności komunikowania się międzykulturowego, a co

za tym idzie możliwości kształtowania tychże umiejętności poprzez kształtowanie poprawnych sposobów komunikowania się w rodzinie. Dbanie o komunikowanie się w rodzinie to w rzeczywistości gromadzenie potencjału komunikacyjnego dla kontaktu międzykulturowego. Wówczas usprawnianie umiejętności komunikowania się z osobami z innych kultur mogłoby polegać na zdobyciu i zastosowaniu wiedzy o podobieństwach i różnicach kulturowych. Znane są metody zwiększania tych specyficznych umiejętności, z zastosowaniem konkretnej wiedzy o danej kulturze, np. poprzez (za: Pęczek-Zapała, 2009, s. 150–155):

– treningi metodą asymilatorów kulturowych (rozumienie zachowania rozmówcy poprzez prawidłowa atrybucję przyczyn, odpowiednią dla danej kultury);
– treningi oparte na doświadczeniu (ich podstawą teoretyczną jest teoria uczenia społecznego; polegają na nabywaniu umiejętności za pomocą symulacji i modelowania);
– treningi wrażliwości kulturowej (oparte na założeniu, że własne wartości i przekonania nie są uniwersalne, ponieważ generalnie miedzy ludźmi występują różnice w tym zakresie).

Być może wówczas większy nacisk moglibyśmy kłaść na poznanie odrębnych kultur, specyfikę ich kodu, w celu usprawnienia komunikowania się, a już nieco mniejszy – na zniesienie barier, choćby takich jak utrudnienia percepcyjne, wybiórczość uwagi, brak umiejętności decentracji (przyjęcie perspektywy rozmówcy), czy niezwykle istotnych z punktu widzenia komunikacji międzykulturowej stereotypów. Przykładowe bariery utrudniają lub uniemożliwiają kontakt nie tylko między kulturami, ale są zjawiskiem niepożądanym w każdym rodzaju komunikowania się. Podobnie zresztą jak brak podstawowych wartości i norm, brak szacunku, akceptacji czy chęci zrozumienia. Bariery te są przeszkodą dla prawidłowej komunikacji międzykulturowej, i są przede wszystkim utrudnieniem dla komunikowania z każda osobą, a nie tylko inną (w aspekcie pochodzenia z danej kultury). Wzorce rodzinnego komunikowania się, są pierwszą matrycą dla komunikowania się we wszystkich środowiskach pozarodzinnych: między rodzinami, między organizacjami, między kulturami.

Bibliografia:

1. *Aleksandrowicz-Pędich L., (2009). Skuteczność przygotowania studentów filologii angielskiej do roli mediatora kulturowego. [w:] Komorowska H., (red.) Kształcenie językowe w szkolnictwie wyższym. Warszawa: wydawnictwo SWPS «Academica».*
2. *Bandura E., (2007). Nauczyciel jako mediator kulturowy. Kraków: Tertium*
3. *Barbaro de B., (1999). Wprowadzenie do systemowego rozumienia rodziny. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.*
4. *Bee H., (2004). Psychologia rozwoju człowieka. Poznań: Zysk i S-ka.*
5. *Domachowski W., (1991). Interakcyjny model funkcjonowania społecznego. [w:] Sęk H., Społeczna psychologia kliniczna. Warszawa: WN PWN.*
6. *Grygielski M., (1994). Style komunikacji rodzicielskiej a identyfikacja dziecka z rodzicami. Lublin: TN KUL.*
7. *Grzymała-Moszczyńska H., (2000). Uchodźcy. Kraków: NOMOS.*
8. *Mikułowski Pomorski J., (1999). Komunikacja międzykulturowa. Kraków: Wydawnictwo akademii Ekonomicznej w Krakowie.*
9. *Pęczek-Zapała M., (2009). Studenci uczestniczący w wymianach akademickich – rozwijanie kompetencji międzykulturowej. [w:] Komorowska H., (red.) Kształcenie językowe w szkolnictwie wyższym. Warszawa: Wydawnictwo SWPS «Academica».*
10. *Rostowska T., (2002). Postawy rodzicielskie percypowane przez młodzież a style komunikacji wewnątrzrodzinnej. [w:] Rostowska T., Rostowski J., (red.) Rodzina-rozwój praca. Wybrane zagadnienia. Łódź: WSI w Łodzi.*
11. *Ryś M., (1998). O miłości, małżeństwie i rodzinie. Warszawa: Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna «Adam».*
12. *Smółka P., (2008). Kompetencje społeczne. Metody pomiaru i doskonalenia umiejętności interpersonalnych. Kraków: Oficyna Wolters Kluwer Business.*
13. *Wielgus S., (2001). Rodzina wobec współczesnych zagrożeń. s. 15–31 [w:] Kornas-Biela D., (red.). Rodzina: źródło życia i szkoła miłości. Lublin: TN KUL.*